

CURRENT ISSUES IN THE CONTEMPORARY STAINED GLASS ART IN EUROPE AND USA, AUTHORS WORKING IN THE FIELD OF STAINED GLASS

Vesela B. Petrova

VTU "St. St. Cyril and Methodius" Faculty of Fine Arts

АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ В СЪВРЕМЕНОТО ВИТРАЖНО ИЗКУСТВО В ЕВРОПА И САЩ, АВТОРИ РАБОТЕЩИ В ОБЛАСТТА

Весела Б. Петрова

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ Факултет по изобразително изкуство

Abstract: *The 20th century stained-glass window marks the beginning of a period of outstanding creativity, providing interesting examples that depend most on the architectural environment.*

The art of the stained glass flourishes when the Romanesque architecture gives way to the Gothic and loses its place in the splendid ornamentation of the Baroque and Rococo. The clean lines and constructive novelties of the 20th century architecture, based on steel and concrete, give the stained glass artists new opportunities that have never been before. The specifics and innovations in contemporary stained glass works lead to numerous experiments and questions that accompany the work of today's stained glass artists. On the way to their research, they use as a basis all the possibilities of the glass, by skillfully developing the technicality and the technology of the stained glass and enriching its modern artistic sound with success.

Key words: *Stained Glass, Glass Concrete, Glass Artist, Unconventional Forms, Architecture, Techniques, Technology, Synthesis*

Резюме: *Стъклописът от средата на XX век до наши дни бележи началото на период, в който се създават интересни примери, зависещи най-много от архитектурната среда.*

Изкуството на витража процъфтява, когато романската архитектура отстъпва място на готиката и загубва мястото си в пицната орнаментация на барока и рококо. Чистите линии и

конструктивните новости на архитектурата на XX и XIX век, основаващи се на стоманата и бетона, предоставят на майстора стъклописец нови възможности, каквито не е имало преди. Спецификата и нововъведенията в съвременното витражно изкуство, водят до многобройни експерименти и търсения, съпътстващи неизменно в работата днешните художници витражисти. По пътя на своето търсене те използват за основа всички възможности на стъклото, като умело развиват технически и технологически витража и обогатяват неговото модерно артистично звучене.

Ключови думи: *стъклопис, стъклобетон, витражист, неконвенционални форми, архитектура, техники, технологии, синтез*

Стъклописът от средата на XX век бележи началото на период на ново творчество, създавайки витражни творби, подвластни най-много на архитектурната среда.

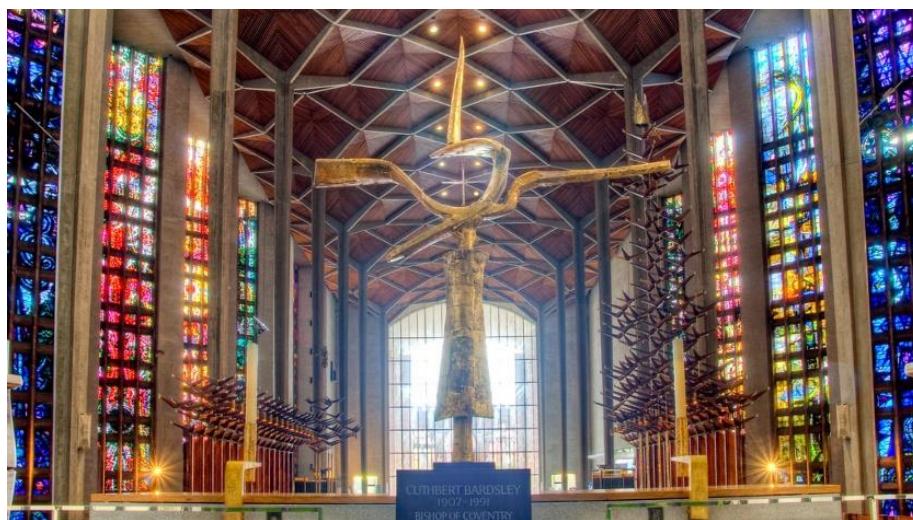
Изкуството на витража процъфтява, след като романската архитектура отстъпва място на готиката и загубва мястото си в пицната орнаментация на барока и рококо. Чистите линии и конструктивните новости на архитектурата на XX век, основаващи се на стоманата и бетона, предоставят на майстора витражист нови възможности. Ако отправим поглед към германските витражни произведения, ще открием, че скелетът на модерната конструкция, както и цели стени от сградата са били поверявани изцяло на майстора стъклописец.

Във Франция и САЩ новите методи на строителство се експлоатират по различен начин. Там се използва метод, напomniaщ за този на майсторите от Византия, а именно: за направата на прозорец, се е монтирало парче стъкло директно в конструкцията на сградата. Тези стъклени плочи са с дебелина от дващсет и пет милиметра, и се придържат от бетон или от пластични материали. Така прозорците стават неделима част от структурата на сградата.

XX век е епоха както на нововъведения, така и на развитие на старите техники и технологии за изработване на витража.

Освен техники и иновации обаче е необходимо и нещо друго, за да се създадат големи творби на витражото изкуството. Художникът стъклописец в наше време не е същият, както майстора витражист от Средновековието. Той вече не е анонимен член на екип, работещ в рамките на една възприета доктрина и на приемливи теми – той е индивидуалист, който се изразява посредством своето изкуство.

Въпреки това, витражистът от XX век е разчитал на институцията на Църквата за да може да изявява своя талант, а тя от своя страна е имала нужда от него, за да възстанови многобройните стъклописи, разрушени по време на двете световни войни.

Фиг. 1 Катедрала Ковънтри, художници-витражисти Джон Пейпър и Патрик Рейнтиънс, 1926, Великобритания. Снимка: Айдан Макрай Томсън

По-голямата част от стъклописите на църквите, реконструирани след Първата световна война са условни, подражателски и посредствени, изключително не правят и възпоменателните монументални витражи. След Втората световна война, великолепната нова архитектура, съчетана с добрата воля на духовенството, отправят молба към артистите, независимо от тяхната вяра, да създадат стойностни и дръзки произведения.

Подобни творби се появяват първо във Франция. Матис, Брак, Леже творят църковни стъклописи, които не произлизат от традиционното църковно изкуство. Абстрактен или полуабстрактен дизайн, с нотка на символизъм замества фигуративните творби, а епохата на това, което Хорас Уолпол нарича „тези етични прозорци, изпълнени със заможни и охолни светци“, е отминала. Това, което ги заменя, са творби на изкуството сами по себе си. Първоначално шокирана, публиката започва да разбира, че големите художествени творби съдържат духовни ценности в самите себе си. Хоризонтът на религиозното изкуство се разширява под влияние на модерните идеи на светското изкуство, а архитектите и витражистите започват да използват стъкло във все по-новите му форми.

Съпоставени с художниците стъклописци от Франция, Германия и Америка англичаните изглеждат нерешителни. Това е така, защото в Англия има по-малко разрушени църкви отколкото във Франция и Германия, следователно и по-малко реконструкции. Но дори и в строежите на нови църкви, повечето архитекти и представители на висшия клир проявяват предпазливост към всичко, което е извън ортодоксалното. Въпреки това, две катедрали правят изключение – Ковънтри, която заменя изравнената със земята от германското въздушно нападение катедрала и романската католическа катедрала в Ливърпул. Витражът е доминиращ елемент в тези две катедрали.

Фиг. 2 и 3 Метрополитанската катедрала *Christ the King*, Ливърпул, Великобритания. Фредерик Гиберд 1967. Витражи в кулата (латера) от Джон Пайпър и Патрик Рейнтиенс¹

Шедьовърът на абстрактното стъкло е проектиран от Джон Пайпър и реализиран от Патрик Рейнтиенс. Катедралата в Ковънтри е уникален синтез на стар и нов стил, инспириран от военновременните страдания и оформен в духа на следвоенния оптимизъм, известен в историята като най-радикално осъвременената англиканска катедрала. Руините на средновековния храм, разрушен от бомбите през 1940 г., поставят началото на смелата сграда проектирана от Базил Спенс, открита през 1962 г. Едни от най-впечатляващите елементи в Ковънтри е богатството на модерните витражи, които Спенс решава да включи, след като става свидетел на мрачността на катедралата Шартр през военно време, когато всичките витражи са премахнати, за да бъдат запазени.

¹ снимки: Liverpool Metropolitan Cathedral wins conservation grant <https://www.placenorthwest.co.uk/news/liverpool-metropolitan-cathedral-wins-conservation-grant/> last view: 01.04.2022.

Първият прозорец, който се вижда при влизане, е огромният прозорец баптистерий „шахматна дъска“, изпълнен със зашеметяващ абстрактен стъклопис и симфония от блестящи цветове на Джон Пайпър и Патрик Рейнтиенс. Стените на кораба са осветени от десет тесни прозореца от пода до тавана, изпълнени с полу-абстрактен символичен дизайн, подредени в двойки доминиращи цветове (зелено, червено, многоцветно, лилаво/синьо и златно), представляващи пътешествието на душите до зрялост, постепенно приближавайки се към олтара. Този проект е дело на трима дизайнери, ръководени от витражиста Лорънс Лий от Кралския колеж по изкуство заедно с Кийт Ню и Джефри Кларк (всеки художник проектира и реализира три от прозорците самостоятелно).

Огромната кула на остъкления покрив на катедралата в Ливърпул е направена изцяло от стъклописи (проектирани отново от Джон Пайпър и Патрик Рейнтиенс), които изобразяват в абстрактен стил Светата Троица с цветова прогресия, която върви от жълто към червено и синьо. Това е своеобразен „фар“ от ярка светлина, който свети нощем в небето над града.

Дизайнът на купола комбинира стъклени фрагменти, поддържани от епоксидна смола, известна като „dalle de verre“². Екипът на проекта прави задълбочени анализи и тестове, за състоянието и стабилността на стъклото и смолата.

Метрополитенската катедрала в Ливърпул е сграда, която демонстрира иновативна и нестандартна архитектура от средата на XX век, като съхранението на стъкления фенер се оказва от най-голямо значение.

Сред британските художници на съвременното английско витражно изкуство, които работят в Ливърпул и Ковънтри са Браян Томас и Мойра Форсайт, както и Франсис Кийт, Рупърт Мур и Харкърт Дойл, представящи хералдически творби, а от най-младото поколение – Алан Янгър, Антъни Халоуей, Рей Брадли и Питър Тайс (с неговите знакови стъклени плочи).

Германските архитекти от периода след Втората световна война са доказателство за несравнимо въображение в използването на цели стени от витражи, не само в църквите построени на мястото на разрушените през войната, но и в светските сгради. И за голямо щастие тези изпълнени с въображение архитекти, срещат едно поколение от брилянтни майстори

² Dalle de verre - от френски: „стъклена плоча“, е техника за стъкло, използваща парчета цветно стъкло, поставено в матрица от бетон и епоксидна смола или друг поддържащ материал. Техниката е разработена от Жан Гаудин в Париж през 30-те години на XX век. Плочите от цветно стъкло с квадратна или правоъгълна форма, са оформени чрез счупване с чук или рязане с трион. Краищата на получените парчета могат да бъдат нарязани или фасетирани, за да се увеличат ефектите за пречупване и отражение.

витражисти, такива каквито не е имало в Средновековието. Методът на рисуване с емайли на Мюнхенската школа от миналият век отстъпва място на традиционния похват на цветното стъкло и оловото, като се обръща повече внимание на линията и формата, отколкото на яркия цвят.

Фиг. 4 Стъклопис в катедралата в Елс-ла-Шапел, Лудвиг Шафрат³

В края на Втората световна война се появява ново поколение художници, които поставят началото на един модерен, типично германски стил. Представители са Лудвиг Шафрат⁴, Вилхелм Бушулте и Йоханес Шрайтер. Лудвиг Шафрат е с типичния за неговото творчество архитектурен похват. Съдържаният, енигматичен стил на Лудвиг Шафрат, виждаме в стъклописа на катедралата в „Елс-ла-Шапел“, който представя витража като наивно експресионистично изкуство. Неговият стил е базиран на вълнообразната линия, която надхвърля идеята на сюжета и е антитеза на цветния реализъм, често характеризиращ днешният витраж.

Рисунката на Вилхелм Бушулте е органична. По-голямата част от творчеството му като витражист можем да открием в църквата „Санта Урсула“ в Кьолн, напомнящ за уголемена структура на живата клетка. С подобна

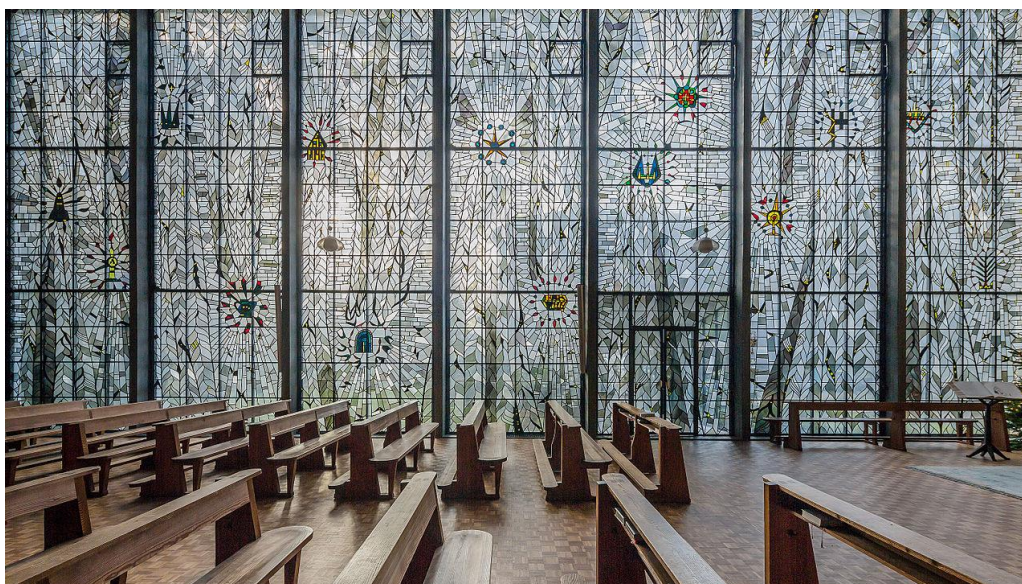
³ снимка: [Schaffrath Window – Modern stained glass, Stained glass panels, Stained glass windows, <https://www.pinterest.com/pin/425519864767612756/?lp=true> last view: 01.04.2022.

⁴ Лудвиг Шафрат (13 юли 1924 г., Алсдорф – 6 февруари 2011 г., Барденберг) е немски скулптор, художник, витражист и университетски преподавател.

органична структура той пресъздава библейски мотиви в параклиса „Св. Петър Канис“ в Кьолн, Германия.

Художник, гравьор и първокласен майстор, Йоханес Шрайтер силно е повлиял върху германския витраж отпреди войната, забележителен с дискретния си шрих. Шрайтер е бил вдъхновен от кръговете по изгорялата хартия, като тази в неговите „изгорени колажи“ и използва безкрайно променящи се линии, които се кръстосват отново и отново. Шрайтер проектира стъклописите си като продължение на архитектурната рамка, в която ще бъдат поставени. Той впечатлява и с японския си стил, който често витае в духа на неговите стъклописи. Шрайтер притежава дарбата да създава витражи, чиято атмосфера не засенчва конструкцията, дори и когато има доминираща роля в архитектурата, това се наблюдава най-вече в стъклописните стени на капелата Йоханесбунд в Лойтесдорф.

Друг интересен пример за използването на скъпо валцувано стъкло за цели витражни стени е в църквата „Санта Мария Кьонигин“ в Кьолн. Проектът е дело на витражиста Доминикус Бом, който умело успява да запази художественият ефект, като рисунката му е съдържана, в деликатни сиви и кафяви тонове.

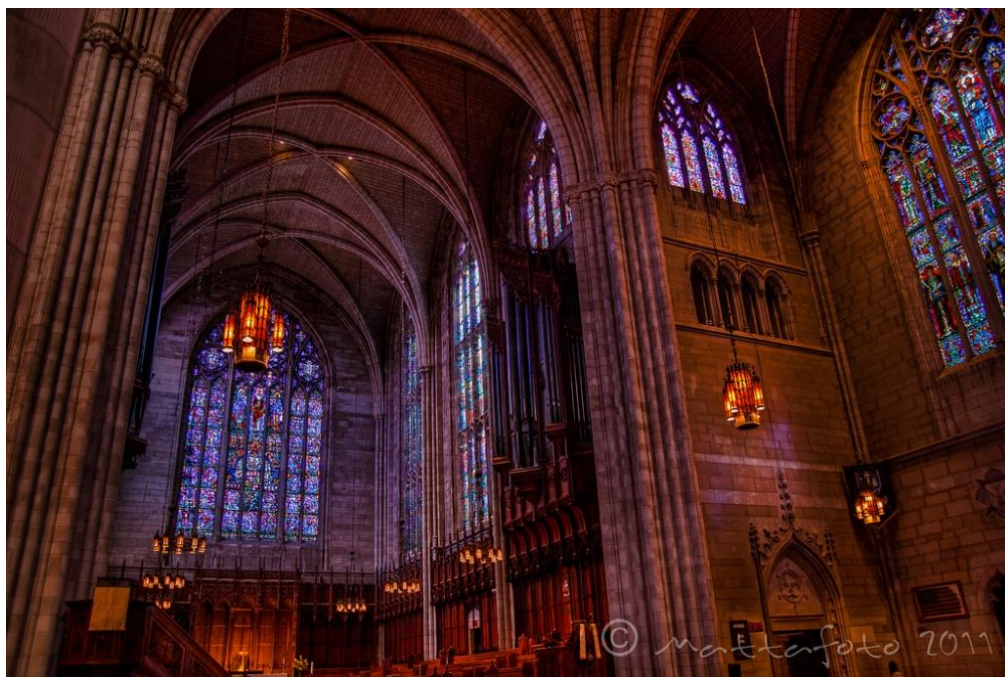
Фиг. 5 Църквата *St. Maria Königin*, баптистерия. Архитект Доминик Бом, 1954 г.
Кьолн, Германия⁵

⁵ снимка: [Cologne_Germany_Church-St.Maria-Königin-03.jpg, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/48/Cologne_Germany_Church-St.Maria-K%C3%B6nigin-03.jpg/1280px-Cologne_Germany_Church-St.Maria-K%C3%B6nigin-03.jpg last view: 01.04.2022].

Докато витражните стени несъмнено представляват най-големия успех на германските художници, то експерименталните реализации със стъклени плочи и бетон, са другата технология, присъща за французите и американците. Йохем Поенсен заслужава специално внимание, за смелия начин, по който използва този метод в Християнската църква в Динсталкен.

Интересът, предизвикан от работите на Тифани затихва в началото на ХХ век, което поражда неизбежното чувство за празнота в артистичния свят на Съединените щати. С голямо усърдие пуристите сред художниците витражисти правят опити да възобновят старите традиции.

Тази тенденция се наблюдава през първата половина на ХХ век в стъклописите на две незавършени американски катедрали. Катедралната църква „Божественият Св. Йоан“ (St. John the Divine) в Ню Йорк, започната през 1892 г., и катедралата „Св. Петър и Павел“ (St. Peter and Paul) във Вашингтон, започната през 1907 г. Двата строежа са в грандиозен мащаб, в средновековен готически стил, като прозорците им са остъклени от именити традиционалисти на века.

Фиг. 6 Капелата в Университета в Принстън, Чарлз Коник, САЩ. Снимка: Mattafoto 2011

Чарлз Дж. Коник е един от най-известните витражисти в САЩ, както със значителната си продукция, така и с ентузиастката си книга „Приключения в цвят и светлина“. Неговите стъклописи са в традицията на Ото Хайниге,

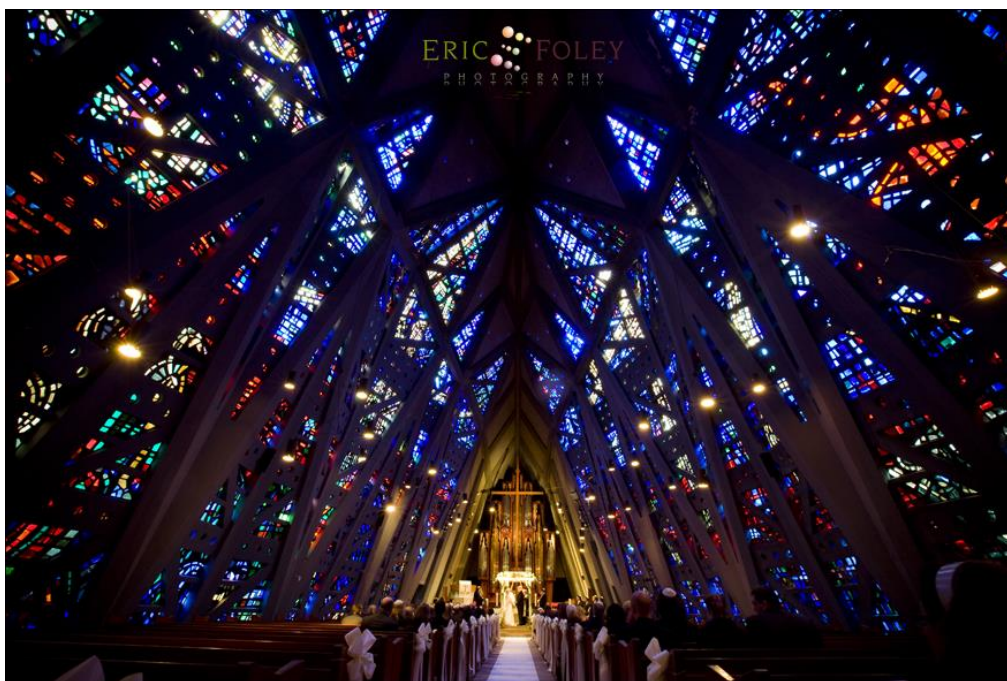

отричаща опалното стъкло поради полупрозрачното му свойство и старата техника на използване на оловото. Коник създава в своето, все още работещо ателие в Бостън, стъклописи за множество църкви в САЩ, основно върху син фон, подобно на катедралата в Шартр. Негов чудесен проект е този, за витражните прозорци в капелата на Университета в Принстън. Но най-голямата му творба е западната розета на „Божественият Свети Йоан“. Нейният диаметър е дванайсет метра и е направена от десет хиляди парчета стъкло.

Други витражисти, чиито творби можем да видим в тези две катедрали са Хенри Уайнд Янг, Ърнст Лейкман, Никола д'Асенцо и Хенри Лий Уйлит, син на големия Уилям Уйлит, основател на фабриката за витражи, която днес е с най-голямо значение в Съединените щати.

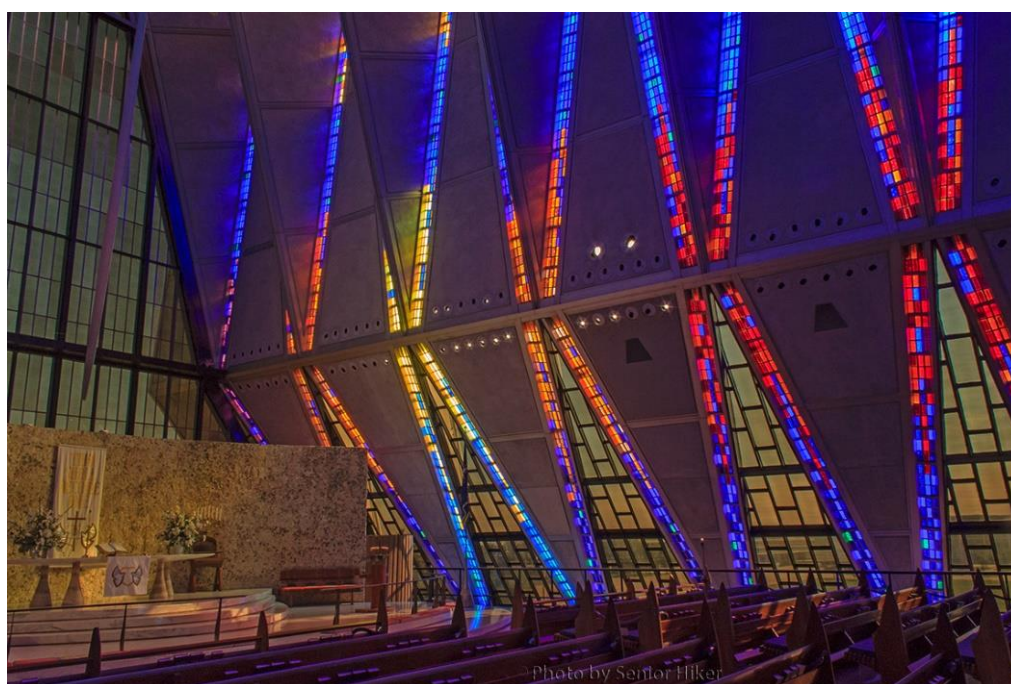
Стъклописите на катедралата във Вашингтон представляват вълнуващо разнообразие от сюжети. Сред традиционните библейски сцени са две: „Покръстването на Павел на пътя за Дамаск“ и „Бог, говорещ на пътуващия актьор“ в традицията на китайската Библия.

Една от най-забележителните църкви, построена в техниката „dalle de verre“ през 1958 г., е Презвитерианската църква в Стамфорд, Кънектикът, или известна още с името „Църква Риба“.

Фиг. 7 „Църква Риба“, презвитерианска църква в Стамфорд, Кънектикът, САЩ, Габриел Лоар, 1958. Снимка: Ерик Фолей

Целите ѝ стени са изградени от бетон, а тези на кораба са от витражи, дело на французина Габриел Лоар⁶. Стъклописите се издигат от пода до тавана, и многоцветните триъгълни пана от блестящо стъкло се съединяват в мотиви, които гледани отвън напомнят огромни хартиени стрели. Наклонените към интериора стени на монолитната конструкция на „Църквата Роба“ са от стъклобетон. Двайсет хиляди елемента от многоцветно стъкло са вградени в бетонните „клони“, създаващи своеобразен свод от разпръсната светлина. Светещите разпокъсани изображения на Възкресението и Разпятието (детайл долу), се издигат чак до централната гредна на хребета, създават впечатление, че човек се намира в недрата на огромно блестящо бижу.

Фиг. 8 Капелата на Военната академия на Въздушните сили, Колорадо Спрингс, проектиран и изпълнен от ателиетата Джудсън в Лос Анжелис, 1962. Снимка: Senior Hiker

След построяването на тази църква, стотици витражи, вградени в бетон или пластична материя са реализирани в Съединените щати. Ателиетата Уйлит стартират през 1954 г. производството на такива стъклени плочи. Емил Фрай,

⁶ Габриел Лоар (21 април 1904 - 25 декември 1996) е френски художник от XX век, чиито творби, изобразяващи различни хора или исторически сцени, се появяват на много места по света. Той основава Studio Loire в Шартр, Франция, която продължава да произвежда витражи. Лоар е лидер в модерното използване на „плоча стъкло“ (френски: dalle de verre), което е много по-дебело и по-силно от техниката на витражите от средновековието. Прозорците му са предимно импресионистични по стил.

от Сейнт Луис, Бернард Грюнке от Ателиетата Конрад Шмид в Милуоки, Харолд Къминг от Сен Рафаел и Роджър Дарикерер от Лос Анжелис също са част от пионерите на тази техника. Капелата на Военната академия на Въздушните сили, която изглежда като блестяща метална палатка, построена в планината близо до Колорадо Спрингс, е една от най-забележителните реализации в тази техника. Над двайсет и петте хиляди парчета от стъклени плочи, вградени директно в метала представляват витража, проектиран и изпълнен от ателиетата Джудсън в Лос Анжелис.

Други примери, надхвърлящи обичайните граници на стъклописа, са блестящата стена от алуминий и стъклени плочи на бюрата на Холандските Кралски въздушни линии КЛМ в Ню Йорк, както и техниката на смалтовата мозайка.

Пример за мозайка от смалт е покривът с изглед към пътуващите на международното летище в Анкърдж, САЩ, дело на художниците Шийла Уайн и Кеслер Уудуърд (Sheila Wyne and Kesler Woodward). Безпорният шедьовър носещ името „*Сапору*” (в превод *балдахин*) е реализиран през 2009 г. Колоната под формата на абстрактен брезов ствол и таванът, в който небето се разглежда като пространство от брезова гора придобиват очарователната способност да вдъхнат на стерилната среда усещане за природа и живот. В мозайката се използват стъклени и каменни фрагменти, мрамор и други материали, а площта ѝ заема 63 квадратни метра.

Идеята да се комбинира стъклопис с мозайка присъства в някои проекти на американски художници. Емил Норман, който живее в Калифорния е проектирал голяма стена от този вид за мемориалния масонски храм в Ноб Хил, Сан Франциско, представящ навлизането на масонската доктрина в Калифорния. Витражът пресъздава ефекта на мозайката.

Робърт Саурс, е използвал опалесцентно стъкло с наситени цветове, съединени с широки оловни шпросни, проектирайки голяма стена, подобна на трептяща мозайка за терминала на Американските Авиолинии на летище Кенеди в Ню Йорк.

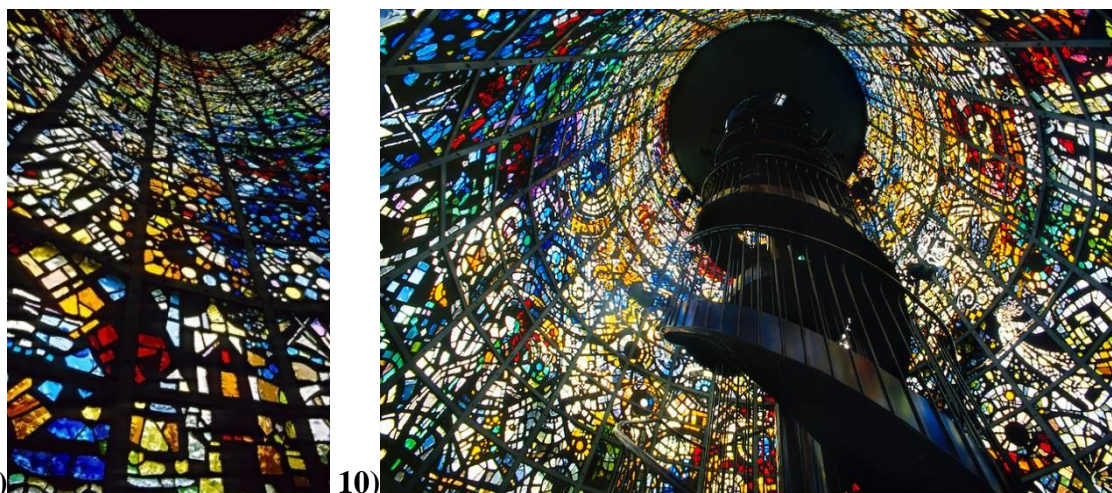
Новото поколение американски художници използват свободно съвременни сюжети.

Подобен представител е Пол Мариони, който експериментира с възможностите на стъклото. Някои от неговите витражи съдържат огледала с двойно лице и фотографии.

Музеят в Хаконе е открит през 1969 г. като първият музей на открито в Япония. Грандиозните хълмове, разположени на фона на вулкана Фуджи са постоянен дом за стотици произведения на известни съвременни скулптори и

художници, включително Пикасо, Роден, Бурдел, Миро и Мур. Там откриваме и творбата на художника Гейбриъл Лоар „Симфонична скулптура“, в чиято тематика е залегнал идеята за призматично бутало, създавайки хармоничен баланс с природата на националния парк Хаконе.

Фиг. 9 и 10 „Симфонична скулптура“, Гейбриъл Лоар, Музей на открито в Хаконе, Япония, 1969. Снимки: Браян Харингтън

Въпреки че британският творец Брайън Кларк притежава и използва познанията си по архитектура и дизайн, той предпочита да бъде наричан художник. Работейки със средство, което може да бъде „неконвенционално“ за някои, той създава невероятни произведения на изкуството и показва, че витражите заслужават много повече внимание и утвърждаване в съвременното изкуство. Вдъхновен от тълкуването, което стъклото дава, всичките му произведения представляват прозорец в друга реалност, която често се променя в рамките на отделен детайл с течение на времето. Зареждайки всяко парче стъкло, Кларк дава възможност на зрителя да се наслади на преживяване, което ангажира всички сетива.

Подобно произведение откриваме в архитектурният стъклен шедевър „Пирамидата на мира“ (*Pyramid of peace*), която се намира в Астана, Казахстан и е реализирана през 2006 г. Пирамидата е световен символ на религиозното разбирателство, като призив за отказ от насилие, в подкрепа на толерантността и общото човешко съществуване. Тази символика е илюстрирана върху стъкления конус от 1000 квадратни метра, изобразяващи ято от бели гълъби на ярък син и златен фон, които разкриват сантименталната красота с удивителен ефект.

Фиг. 11 и 12 *Pyramid of Peace*, 2006, Брайън Кларк, Астана, Казахстан. Снимка: Pinterest

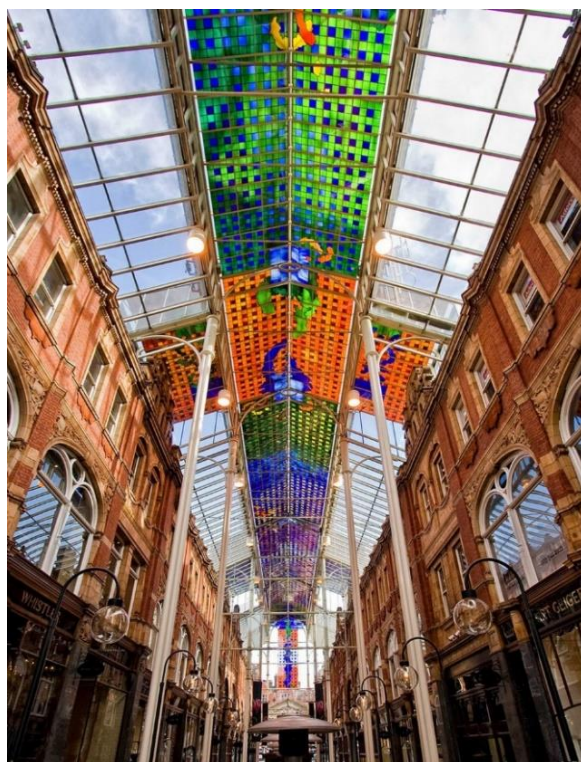
Оловно стъкло, рисунка върху флоатно стъкло, тройно изолиращо и самоносещо остъкляване са водещите компоненти в архитектурното произведение „*The Swiss bank Cone*”, реализирано през 1999 г. За него Брайън Кларк казва: „Конусът трябва да изглежда като че ли се издига през листата – слой около прозрачен цвят – а всеки, който влиза, има впечатлението, че стъпва върху сърцевината на сапфир“.

В края на 80^{-те} години на миналия век Брайън Кларк е поканен да направи проект за стъклопис, който да съпътства обновяването на улица „Кралица Виктория“ в центъра на Лийдс в северната част на Англия.

Цветният покрив се простира от единия край на улицата до другия и е с дължина над 122 м, с обща площ 743 кв.м. Стъклената композиция е все още най-голямото витражно произведение във Великобритания.

Тук наблюдаваме цялостен архитектурно-художествен синтез, тъй като модерния стъклен покрив несъмнено допълва уличната фасада на Едуард, а там където витражът се съединява със сградите е в прозрачни и безцветни стъкла. По този начин се пропуска естествената дневна светлина на улицата и чувствително се ограничава количеството цветна, попадаща върху полихроматичната остъклена облицовка на архитектурата на Matcham.

Посетителите на квартал Виктория се наслаждават всеки ден на едно своеобразно цветно небе. Дори по време на сивите есенни следобеди стъклото оживява пространството.

Фиг. 13 *Victoria Quarter*, 1989, Брайън Кларк Лийдс, Англия⁷

Фрей Ото е един от най-важните архитекти на XX век. В средата на 80^{-те} години има важната задачата да изгради Дипломатическия клуб за новия район в Риад, Саудитска Арабия. Сградата е планирана въз основа на традиционната каменна крепост *Wüst*. Около основната конструкция „*HeartTent*“, която е ситуирана централно, има по-малки шатри, разположени в градините. Концепцията на произведението е в духа на традицията на шарените шейхски тенти сред номадските хора. Бетина Ото, дъщерята на Фрей Ото, завършва академията в Щутгарт. В студиото на бащата си тя проектира множество варианти и модели за шатри, като основната задачата е била да вдъхне цвят, художествен дизайн и трайност на бъдещото стъклено произведение.

След като художественият проект от „стъклени панели“ бива завършен, те са окачени на подвижна стоманена конструкция. Диаметърът на стъклената палатка е приблизително 17 метра, с височина 7,5 метра и 8 мм дебело закалено флоатно стъкло. Структурата на витражната творба е изградена от система в квадратни и ромбоични форми, рисувано стъкло и керамични фрагменти.

⁷ снимка: [Brian Clarke: architectural artist, <http://www.brianclarke.co.uk/work/works/item/120/5> last view: 01.04.2022].

Фиг. 14 *Heart Tent*, 1985, Дипломатически клуб, Риад, Саудитска Арабия, Фрей и Бетина Ото⁸

Спецификата и нововъведенията в съвременното витражно изкуство, водят до многобройни експерименти и търсения, съпътстващи неизменно работата днешните художници витражисти. По пътя на своето търсене те използват за основа всички възможности на стъклото, като умело развиват витража технически и технологически и обогатяват неговото модерно артистично звучене. Действително смелостта да извършат експерименти в различни насоки, реализирането на проекти изпълнени с нови теми и нестандартен поглед, са от огромно значение за бъдещето развитие на витражното изкуство за Европа и света в XXI век.

Литература // References

Baden Fuller, K. (2006). Contemporary Stained Glass Artists, A&C Black Publishers Ltd, London, Great Britain, 2006.

Mayer, G. (n. d.). Architectur/Glass/Kunst. Mayer'sche Hofkunstanstalt Franz Mayer of Munich, HIRMER, Munchen, Hirmer Verlag.

⁸ снимка: [Projekte - Mayer'sche Hofkunstanstalt, <http://www.mayer-of-munich.com/projekte/glas/frei.shtml> last view: 01.04.2022].

Lee, L., Seddon, G., Stephens, F. (1993). LE VITRAIL – Art- Histoire- Technique, Bookking Internaional Paris, 1993.

Petrie, K. (2006). Glass and Print, Glass Handbook, A & C BLACK, London, UK, 2006.

The Aberdeen Group (1966). Concrete and Stained Glass, Publication #C660179, 1966.

Весела Бисерова Петрова,

*VTU „Св. св. Кирил и Методий“ Факултет по изобразително изкуство
научна специалност: Изкуствовознание и изобразително изкуство (Стенопис),
научен ръководител: акад. проф. д-р Олег Гочев, катедра „Стенопис“,*

Vesela Biserova Petrova,

*VTU "St. St. Cyril and Methodius "Faculty of Fine Arts
scientific specialty: Art History and Fine Arts (Mural), research supervisor: Acad.
Prof. Dr. Oleg Gochev, Department of Mural Painting,
e-mail: vesela.petrovart89@mail.com*

INIS SERIES

Онлайн поредица на
интердисциплинарната научна мрежа

Информационно общество

Том 1, 2022

<http://www.math.bas.bg/vt/inis/series/>

Редактори

Галина Богданова, Светослав Косев

Технически редактори

Николай Ноев, Пламен Кондов,
Николина Джановска

Издание на:

Институт по математика и
информатика при Българска академия на
науките, България

С помощта на:

Великотърновски университет
„Св. св. Кирил и Методий“, България

Online Journal of the
Interdisciplinary Scientific Network

Information Society

Volume 1, 2022

ISSN: 2815-4231

Editors

Galina Bogdanova, Svetoslav Kosev

Technical Editors

Nikolay Noev, Plamen Kondov,
Nikolina Dzhanovska

Published by:

Institute of Mathematics and Informatics
at the Bulgarian Academy of Sciences,
Bulgaria

Helped by:

“St. Cyril and St. Methodius”

University of Veliko Tarnovo, Bulgaria